

for dem der vil begive sig ud i dette vanskeligt tilgængelige område, sætter forf. i stand til at vise uklarheder og misforståelser i de tidligere fremsatte opfattelser af Sparres politiske teori og danner dernæst grundlaget for en fornyet og nuanceret analyse heraf. I denne ligger utvivlsomt afhandlingens største fortjeneste. Sparres bundne opgave var den at tolke Sveriges forfatning i en for højadelen gunstig retning, dvs. at indordne det af Gustav Vasa berammede politiske system i en antiabsolutistisk teori. Dette lykkedes kun for ham ved at forene mangeartede elementer fra ældre og nyere retstænkning. Hvor de positiv-rettlige argumenter, som han helst gjorde brug af, ikke slog til, tyede han til naturretlig deduktion, med monarkomakerne viser han både overensstemmelse og uoverensstemmelse, overensstemmelse f. eks. i opfattelsen af stænderne og uoverensstemmelse i opfattelsen af de kgl. højhedsrettigheder, hvori han, som forf. antyder, kan være påvirket af Bodins suverænitetbegreb. – Noget forsøg på direkte jævnførelse med en eller flere af de monarkomakiske forfattere foretager forf. ikke; hendes kendskab til 1500-tallets politiske litteratur (ud over den svenske) synes udelukkende at bero på senere værker herom. En gennemført sammenligning, f. eks. med Hotman, ville antagelig yderligere kunne nuancere forståelsen af Sparres politisk-teoretiske indlæg.

At forf. ikke er blind for sådanne indlægs muligt taktiske karakter ses lejlighedsvis i Sparre-afsnittet og ikke mindst i afhandlingens anden del, hvor der redegøres for de religiøse og kirkepolitiske modsætninger og det deraf affødte udviklede politiske spil mellem Johan III og hertug Karl, et afsnit som en ikke i Sveriges historie specielt kyndig vanskeligt kan vurdere. Vedrørende stridsspørgsmålene »utanför det religiösa och kyrkliga området« bebuder forf. (s. 249) en senere undersøgelse, hvormed de her omtalte studier vil blive afrundede.

Harald Ilsoe

»Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte« har i sin skrift-række som nr. 16 udsendt et bind med titlen »*Aus Flensburgs Geschichte*« (Flensburg 1963). Dets indhold er en række bidrag særlig til det 18.s århundredes historie: nogle små artikler af den afdøde byhistoriker Christian Voigt, en større afhandling »Der Pietismus in Flensburg« af den danske præst i Satrup (Angel), *H. F. Petersen* samt som hovedstykke (50 sider) »*Olaus Henrich Moller, ein Geschichtsforscher, Genealologe und Schulmann des 18. Jahrhunderts*« af fhv. stadsarkivar *dr. Otto Schütt*.

O. H. Møller (f. 1715, d. 1796) var søn af Flensborgs lærde rektor Johannes Møller (d. 1725), kendt som forfatter til det store værk »Cimbria Literata«, først udgivet af sønnen i 1744. Fra 1738 til 1749 opholdt O. H. Møller sig i København, hvor han 1744 udnævntes til honorær professor. Under Københavnsopholdet udgav han foruden faderens værk flere bd. af »Dänische Bibliothec«. I 1749 blev han rektor i Flensborg. Med utrættelig flid samlede han her genealogiske og historiske, navnlig byhistoriske efterretninger. Han udgav talrige skrifter og efterlod sig store samlinger, der nu beror flere forskellige steder. Også i Rigsarkivet findes saadanne. Møller valgtes nemlig i marts 1778 til korresponderende medlem af det året før oprettede kongelige danske genealogiske og heraldiske Selskab, hvis omfattende samlinger er havnet i Rigsarkivet. Selskabet sluttedes i 1810 sammen med det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie.

Når det i Dansk Biografisk Leksikon (XVI, 1939, s. 26) og også anden steds siges, at Møller i 1776 blev medlem af omtalte Selskab, stiftet året efter (!), er det jo urigtigt. Dr. Schütt undlader klogeligt at anføre årstal for optagelsen.

Dr. Schütts meget velskrevne afhandling er både som levnedsskildring og som bidrag til tidshistorien fortrinlig. Vel er det først og fremmest flensborgske forhold, vi stifter bekendtskab med, men der er også meget om de lærdes virksomhed i hovedstaden og om tyske universitetsforhold. Man mærker i hele skildringen den overlegne og meget vidende historiker. At han har indgående kendskab til Flensborgs historie, er ikke underligt, og måske heller ikke, at han er ekspert i latin, nedertysk, dansk og højtysk. Men det bør nævnes.

Om Møllers håndskrevne samlinger siger dr. Schütt et sted (s. 92), at forskellige af dem kun findes i koncept »und bereiten darum dem unkundigen Leser einiges Unbehagen«. Mon ikke også andre? I hvert fald anfører S. selv (s. 74), at konen til en ven af M. mente: »Lat em ok en beten dytliker schriven, dat man et lesen Kan«.

Af den vurdering, som dr. Schütt giver af »Cimbria Literata«, der omfatter forfattere fra Slesvig og Holsten, Hamborg og Lybæk (indtil ca. 1725), skal jeg anføre, at han – trods værkets uhandlelighed: 3 svære bd. – skriver: »Aber die Mühe lohnt sich, denn auch heute noch ist die »cimbria Literata« als Nachschlagewerk bei geschichtlichen Forschungen über ältere Autoren durchaus brauchbar und besonders der Sippen- und Familienforscher wird das Werk mit Nutzen heranziehen«.

Med udgivelsen af »Cimbria Literata« fik Det kgl. danske

Videnskabernes Selskab straks efter sin stiftelse at gøre, sådan som det nævnes i Asger Lomholt: *Det kgl. danske Videnskabernes Selskab 1742-1942*. III (1960), s. 42 ff. Naar det her siges, at manuskriptet i flere år henlå hos familien, »indtil J. L. Holstein blev opmærksom derpå» er dette i hvert fald for summarisk sagt og må nu suppleres med oplysningerne hos dr. Schütt om O. H. Mollers virksomhed for udgivelsen. Bjørn Kornerups bemærkning (*Dansk Biografisk Leksikon* XVI, 1939, s. 24), at den ældre broder Bernhard »skulde have forestået trykningen», synes også delvis at bero på en dog forklarlig misforståelse (sml. Schütt, s. 74).

Holger Hjelholt.

Historische Zeitschrift har i 1962 udsendt et *Sonderheft* I. Dets omfang er ikke mindre end 779 sider. Undertitlen er ikke mindre upretentios end hovedtitlen. Den lyder *Litteraturberichte über Neuerscheinungen zur ausserdeutsche Geschichte*. I et kort forord begrunder den ene af Historische Zeitschrifts redaktører, professor Walter Kienast, samlebindets fremkomst. Redaktionen, skriver han, vil hermed raade bod paa, at man af pladshensyn har maattet opgive at bringe de fra gammel tid gængse litteraturoversigter i selve tidsskriftet. Videre bemærkes, at man herefter tilsigter at udsende en samling litteraturoversigter hvert andet aar. Videre at oversigterne fremefter kun skal omfatte 5 aar, hvorved omfanget reduceres. Da professor Kienast saaledes selv indirekte kritiserer mammothbindet, der unægtelig er noget uhaandterligt, tier anmelderen og takker for den orientering, som hermed gives, og hvorigennem et og andet hidtil overset noteres med glæde. Tanken melder sig dog, om ikke de i alt 11 bidrag var blevet lettere haandterlige, om de var blevet udsendt som enkelthæfter.

Med disse almindelige bemærkninger er indiceret, at bidragene ikke er udarbejdede efter en ensartet skabelon. Forfatterne af de enkelte bidrag synes at have været ret frit stillede. Professor *Kellenbenz* har skrevet afsnittet om *Skandinavien* (1945-ca. 1958) omfattende den historiske litteratur fra slutn. af middelalderen til nutiden. Fremstillingen viser klart, at vel er der skandinaviske fællesemner, og de historiske forskninger og fremstillinger, der omhandler disse egner sig fortræffeligt til fællesbehandling, men for de øvrige havde det nok været bedre at behandle hvert land for sig. Med en saadan opdeling i stedet for den i det foreliggende skrift anvendte opdeling i aarhundreder, var overblikket sikkert blevet bedre. Der er dog al grund til at være professor *Kellenbenz*